

свого місця в ньому. Однак викладання соціальних предметів у більшості випадків готує школярів до реалізації виробничо-виконавчих функцій. Вплив же на розвиток в учнів готовності до виконання соціально-економічних завдань підприємницького плану, формування соціально-психологічних та етичних якостей особистості в умовах ринкової економіки виявляється незначним. Об'єктивний спектр якостей особистості, без якого неможлива сьогодні ефективна економічна діяльність, не актуалізується в навчанні, і отже, не віддзеркалюється в свідомості учнів. Тому вкрай актуальне завдання – подолати різочу невідповідність між програмами шкільних предметів і світом реального життя. Мова йде про необхідність забезпечити економічну спрямованість вивчення суспільних дисциплін у загальноосвітній школі. В процесі викладання соціальних предметів необхідно тісніше пов'язувати їх зміст з виконанням різноманітних розрахунків, управлінських функцій, розв'язання пошуково-творчих завдань.

Загалом ефективність роботи школи з формування інтересу старшокласників до підприємницької діяльності під час вивчення предметів соціального циклу значно підвищиться якщо:

- буде розроблена така теоретична модель викладання соціальних предметів, яка змогла б надати навчанню сучасну професійну спрямованість;
- загальна підготовка учнів буде органічно пов'язана із формуванням їх професійних інтересів;
- навчальний процес матиме відповідні методичні матеріали;
- навчання забезпечуватимуть кваліфіковані кадри з базовою освітою.

Література:

1. Аксьонова О.В. Методика викладання економіки: Навч. посібник – К.: КНЕУ, 1998. – 280с.
2. Нисимчук А.С. Экономическое воспитание в сельской школе. – М.: Просвещение, 1989. – 207с.
3. Педагогічні основи трудового становлення і професійного самовизначення у чнівської молоді/ За ред. М.П.Гімєнка. – Бердянськ: Інститут педагогіки АІН України, 1996.- 230с.

Віталій Олійник

ПІДГОТОВКА УЧНІВ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ГІМНАЗІЯХ (1900-1939рр.)

Соціально-економічне становище Галичини на початку ХХ століття обумовило масове поширення кооперативного руху. Західноукраїнська кооперація зуміла організувати навколо себе основні інтелектуальні сили, дала їм можливість проявити себе і реалізувати свої здібності. Поширення ідей кооперації в Західній Україні не могло не позначитися і на освіті того часу.

На початку ХХ століття в загальноосвітніх закладах Галичини почали запроваджувати практичне кооперативне навчання (засновували шкільні кооперативи і каси ощадності), а починаючи з 20-х років були спроби ввести теоретичне кооперативне навчання.

Кооперативне навчання й виховання не обминуло й такі заклади освіти, як гімназії.

"Школу треба перетворити так, щоб вона пригтовлювала не тільки до приватного життя для свого "я", але дала підвалини, тобто познайомила з новими течіями життя, які прямують до удосконалення суспільного життя, познайомити практично з ідеєю кооперації, а то наступить тоді, коли при кожній школі будуть кооперативні спілки" [12, 7].

Кооперативне виховання в школі багато допомагає загальному вихованню дитини, виховуючи самоповагу, чесність, почуття товариської єдності, певність у великій силі гуртування, любові до ближнього і т.д. Тут якнайкраще учитель зближається з учнями не як "владетержець", а як батько, старший брат проймається їх думками.

Почуваєш, що відразу попав в іншу атмосферу не сухої, заскорузлої, книжкової науки, а в атмосферу вільного єднання старшого з меншим, більш досвідченого з менш досвідченим. Тут розкривається душа дитини, її психіка. До того ж це та міцна підвалина, на якій виросте велика справжня кооперація, яка допоможе вивести наш збіднілий, заляканий народ на широкий шлях добробуту і щастя.

Про значення, якого надавали економічному вихованню учнів, свідчать завдання, які визначили перед собою Загальні збори товариства "Взаємна поміч" українського вчителства. Серед завдань в економічних справах Загальні Збори визнають: при вивченні математики приклади подавати, взяті з торгівлі і промислу, а також з діяльності кооперативу; на іграх і під час екскурсій, при обговорюванні щоденних фактів життя виховувати в кооперативному дусі. У кожній школі повинна бути шкільна кооперативу, причому так ведена, щоби молодь навчалася основ парламентаризму, товарознавства, знайомилася з джерелами отримання товару, різницю в гуртових і роздрібних цінах, щоби вчилася ведення кооперативного діловодства, яке їй буде необхідне для майбутньої діяльності в кооперації та взагалі в суспільному житті [2, 12-13].

Як проходив розвиток кооперативного навчання на практиці? Аналізуючи звіти Головної Управи Рідної Школи про діяльність Рідної Школи в 1932/33, 1933/34, 1937/38 навчальних роках, можна відзначити, що шкільна кооперативу була в 1933/34 навчальному році у 8-ми гімназіях, а теоретичне навчання кооперації проводилося тільки в 4-ох [4, 358].

Такі кооперативи торгували в основному шкільним приладдям і споживчими товарами (булками, молоком, цукерками та іншим). Деякі кооперативи, крім торгівлі, вели переплетню, перукарню тощо, інші займалися добродійною діяльністю: допомагали бідній шкільній молоді.

Діти були дуже зацікавлені роботою в шкільній кооперативі, вони охоче виконували свої обов'язки.

Організація шкільної кооперативи була досить налагодженою. Керували нею Управа й Надзвірна Рада, які обирали учні з-поміж себе під наглядом опікуна шкільної кооперативи. Засідання управи відбувалося кожного тижня, а Управа й Надзвірна Рада — раз в місяць (у присутності опікуна). Засідання укладали порядок нарад, подавали звіти, вели жваву дискусію й приймали постанови голосуванням через підняття рук. Для того, щоби якомога більше учнів змогли ознайомитися з обов'язками, склад Управа й Надзвірна Рада мінявся майже три рази на рік.

Протягом навчального року шкільні кооперативи скликали Загальні Збори, на яких Управа здавали звіт про діяльність й намічались нові шляхи діяльності кооперативи.

Книговодство розподілене між усіма членами Управа. Закупівлю товарів переважно проводили у своєму місті, але часто й у інших містах (так учні вчилися писати замовлення, забирати з пошти товар і висилати гроші).

Діяльність кооперативи регламентувалася Статутом, який разом із зразками книг подається у додатку 1 [1, 4-8].

Дохід від діяльності кооперативи спрямовувався на закупівлю книжок до шкільної бібліотеки, приладів і шкільного приладдя для бідніших учнів [3, 244].

Крім підприємницької діяльності кооперативи вели ще освітню — організували реферати на кооперативні теми, кооперативні свята, свята ощадності та ін.; екскурсії до торговельних, промислових підприємств [4, 359].

Крім ведення шкільної кооперативи передбачалося навчання учнів гімназій науки кооперації. З плану навчання кооперації в середніх школах (гімназії і семінарії) бачимо, що наука ведеться в гімназіях в 5-му і 6-му класах по одній годині в тиждень. Завданням навчання кооперації було — популяризувати і поглибити ідею кооперації. План рекомендує ознайомлення з наукою кооперації не лише тих вчителів, які будуть вести години кооперації, а й всіх інших вчителів [8].

На жаль, Головна Управа Рідної школи одержала письмове повідомлення з куратори, що міністерство ВРОП рішенням від 30 липня 1938 року ч. II Пр. 5837/38 не дозволило навчати кооперації в гімназіях. Це рішення було болючим ударом для молоді. Відтоді осередками кооперації у школах Рідній школі стали кооперативні гуртки і крамниці, що мусили перебрати на себе завдання знайомити своїх членів із науковими основами кооперації [5, 387].

Ще однією важливою ділянкою підготовки учнів до підприємницької діяльності у гімназіях була організація шкільних кас ощадності. Учні збирали гроші в шкільну касу ощадності, а потім поміщали їх у місцеві відділення Центробанку, де вклади процентувалися.

Діяльність каси ощадності також проводилася згідно Статуту. Статут каси ощадності академічної гімназії у Львові за 1909 рік наводиться у додатку 2 [7].

Крім загальних гімназій засновувалися спеціальні, які готували учнів до економічного

життя. В Станіславові, наприклад, діяла торговельно-кооперативна гімназія, метою якої було вивчити молодь купецтва, й одночасно познайомити її з кооперацією [6, 157].

Важливе значення для підготовки учнів до підприємницької діяльності мала "Порадця до вибору звання", яка сприяла профорієнтації учнів і їхньому пристосуванню до економічних умов того часу [4, 358, 360-361].

Вплив на економічну підготовку учнів гімназій мало й видавництво учнями гімназійних журналів і бюлетенів, які вміщували вірші і твори економічного характеру [9; 10; 11].

Підготовка учнів до підприємницької діяльності в гімназіях у 1900-1939 роках мала не тільки вплив на освітньо-культурний рівень людей того часу, а й на їхнє соціально-економічне становище. Формувалися люди з певними якостями, знаннями і вміннями, новим типом мислення, які готові були до праці у важких умовах для підвищення як свого добробуту, так і добробуту свого народу, своєї держави.

ДОДАТОК I

"Статут шкільної крамнички"*

I. Назва Спілки:

§1. "Шкільна крамничка" учеників школи _____ в _____

§2. Спілка опирається на паях (уділах) з обмеженою порукою до висоти _____ (1) уділу.

II. Мета Спілки

Спілка доставляє ученикам школи в _____ всякі шкільні прилади.

III. Права членів

§4. Членом Спілки може стати кождий ученик(ця) школи в _____ від III до VII відділу включно, що заплатить установлений загальними зборами пай в висоті _____.

§5. Кождий член може мати більше паїв (уділів).

§6. Член крамнички має право до куповання шкільних приладів у шкільній крамничці.

§7. Член має право бути присутнім на загальних зборах Спілки з рішеннячим голосом.

§8. Ученик(ця) перестає бути членом, коли вийде зовсім зі школи. По виході ученика зі школи мається уділ негайно виплатити.

§9. Добровільно виступає член, коли виповідає уділ (пай) найпізнійше місяць перед кінцем адміністраційного року.

§10. На випадок виповідження паю через члена в відповідній порі, звертається йому сей пай з кінцем адміністраційного року по затвердженню рахунків Спілки через загальні збори.

IV. Адміністраційний рік

Спілки зачинається на початку вересня, а кінчиться в червни.

V. Орган Спілки і їх об'єм діланья

§12. Найвисшим органом Спілки є загальний збір, який мусить зійтися що найменше 2 рази в році, то є на початку вересня і на кінці червня. З початком року вибирається членів надзірних органів Спілки, а з кінцем року затверджується рахунки і розділює зиск на гуманітарні цілі і на дивіденду від паїв.

§13. Загальний збір вибирає:

а) Управу Спілки і (заступників) в числі _____.

б) Надзірну раду в числі _____.

в) Контрольну комісію в числі _____ членів.

VI. Управа Спілки

§14. Члени управи вибирають з поміж себе предсідника, купчика, скарбника і діловодчика.

§15. Предсідник скликає членів управи на наради, сторожить над діяльністю управи та разом з іншими членами управи відповідає за майно Спілки.

§16. Купчик і скарбник продають товар у порі, настановленій управою.

§17. Купчик і скарбник купують товари в порозумінню з предсідником управи.

§18. Оба (купчик і скарбник) відповідають за товари і готівку крамнички.

§19. Управа Спілки виладнує рахункові замкнення крамнички найдальше до 15 червня.

VII. Надзірна Рада

§20. Відбуває засідання щомісяця разом із контрольною комісією.

§21. Вибирає председателя, секретаря і їх заступників.

§22. Береже правильної господарки Співки.

§23. В наглих випадках скликає загальні збори.

§24. Ставляє пропозиції перед загальним збором на уділювання абсолюторії управі цілорічну діяльність, а також виготовлює проект щодо розділу чистого зиску.

VIII. Контрольна комісія

§25. Вибирає председателя і секретаря.

§26. Провірює діяльність крамнички правильно раз на місяць, або на випадок наглої потреби.

§27. Складає чергові звіти з перевірки перед Надз. Радою і повний звіт перед загальним збором.

IX. Кінцеві постанови

§28. Співка розв'язується, як заявиться за сим 2/3 голосів членів, присутних на загальнім зборі.

§29. На випадок розв'язання Співки загальний збір більшістю голосів присутних членів розділює майно на гуманітарні цілі.

Книги

Крім статута потрібні до правильного розвитку крамниці точні записки на відповідних формулярах. До сього служитимуть торговельні книги, яких взорець подаю нижше.

Кожний виконаний орган крамнички має свої книги і так:

- 1) Книга звітів із засідань управи крамниці.
- 2) Книга звітів із засідань Надзірної Ради і контрольної комісії.
- 3) Книги фахово торговельні:
 - а) Опис членів.
 - б) Товарова книга.
 - в) Касова книга.

Як ці книги мають виглядати?

На книги звітів під 1), 2) вистане звичайна нотатка, якої уживають ученики найвисших клас із більшим числом карток. Якби була на се готівка, то було би добре купити більші книги, щоби вони були документом для будуччини школи.

Щодо книг фахово-торговельних, то треба зробити самим, або на випадок посідання фондів дати видрукувати в більшій нотатці такі колломни:

Шкільна крамничка в _____

СПИС ЧЛЕНІВ

Біжуче число	Ім'я і назвисько членів	Відділ і рік науки	День прийняття	День виповідження	День		Число паїв	Сума		Примітка
					вплачення уділу (паю)	виплаченне паю		зол.	гр.	
	Ольга Волос	V (6)	15/9 1924		15/9 1924		2	2	-	
	Іван Гук	111 (4)	20/9 1924		29/9 1924		1	1	-	

* — Додатки подаємо мовою оригіналу

ТОВАРОВА КНИГА

ЗАКУПИ

РОЗПРОДАЖ

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Біжуче число	Арт касової кн.	Дата	Зміст	Ціна купна		Ціна продажі		Евент. зиср		Біжуче число	Арт касової кн.	Дата	Зміст	Сума прибутку		Витрати	
				зол	гр	зол	гр	зол	гр					зол	гр	зол	гр
1	1	24 /9	Закуплені товари	85	30	90	30	5	-	1	1	25 /9	Денний торг	6	45		
											2	2		26 /9	Нотатки на спорядження крамничних книжок		

КАСОВИЙ ДНЕВНИК

ПРИБУТОК						ВИТРАТИ					
Артикул	Дата	Ч. книги	Зміст	Зол	Гр	Артикул	Дата	Ч. книги	Зміст	Зол	Гр
1	15/9	1	Вплачений уділ	2		1	24/9	1	Закуплені товари	85	30
2	20/9	2	" "	1		2	26/9	2	Нотатки на крамничні книжки	-	80
3	25/9	1	Денний торг	6	45						

ДОДАТОК 2

СТАТУТ КАСИ ОЩАДНОСТІ АКАДЕМІЧНОЇ ГІМНАЗІЇ У ЛЬВОВІ

Статут

щадниці учеників ц. к. академічної Гімназії у Львові затверджує рескр. ц. к. Ради Шкільної краєвої з дня ...

§1

Ціль щадниці:

а) при звичаюване учеників до ошадности;

§2

Щадниця приймає вкладки починаючи від двох сотиків і вище.

§3

Гроші можна виняти зі щадниці лиш при відході з ц. к. академічної Гімназії у Львові.

§4.

Гроші (лиш цілі корони) будуть опроцентовані від першого дня кожного місяця після стопи, прийнятої в Руській Щадниці в Перемишлі.

§5.

Щадницю учеників ц. к. академічної Гімназії у Львові веде вибраний збором учительський заряд, зложений з директора, касира і книговодчика, членів збору учительського тої Гімназії.

§6.

Збір учительський вибирає що року сконтруючу комісію, зложену з трьох членів, котра складає з кінцем січня кожного року звіт з ведення Щадниці перед збором учительським ц. к. академічної Гімназії у Львові.

§7.

Зложені гроші, скільки перевищують одну (1) корону, складає касир на спільну вкладкову книжечку Руської Щадниці в Перемишлі, виставлену для Щадниці учеників ц. к. академічної Гімназії у Львові.

§8.

В реченнях, в котрих Руска Щадниця в Перемишлі дописує відсотки, будуть они обчислені також для поодиноких книжочок учеників (лиш від цілих корон) і дописані.

Література:

1. Бельконович Д. Про діточі кооперативи // Учительське слово, 1924, — Ч.4.
2. Загальні збори товариства "Взаїмна пошч" українського вчителства. // Учительське слово. 1954, ч. 1.
3. Мартинюк М. Кооператива в школі // Рідна школа, 1936, — Ч.17.
4. Рідна школа в 1933-1934 роках. Звідомлення Головної управи рідної школи за час від 1 вересня 1933р. до 31 серпня 1934 р. // Рідна школа. 1934, — Ч.23-24.
5. Рідна школа в 1937-38 рр. Звідомлення Головної управи рідної школи за час від 1 вересня 1937 р. до 31 серпня 1938 р. // Рідна школа. 1938, ч. 24.
6. Торговельно-кооперативна Гімназія Рідної школи й Станиславові // Рідна школа, 1938. — Ч. 24.
7. ЦДІА у Львові. Фонд 178. Оп.3, спр.598.
8. ЦДІА у Львові. Фонд 506. Оп.1, спр.7 372.
9. ЦДІА у Львові. Фонд 309. Оп.1, спр. 2746.
10. ЦДІД у Львові. Фонд 309. Оп.1, спр. 2747.
11. ЦДІА у Львові. Фонд 309. Оп.1, спр. 2750.
12. Школа і кооперація // Учительське слово, 1921. — Ч. 6.

Василь Люлька

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ 8–9-их КЛАСІВ ДО ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Суттєві зміни соціально-економічної політики в Україні, розвиток форм власності, альтернативних державній, формування ринку праці, залучення широких верств населення до підприємницької діяльності вимагають від педагогічної науки і практики відповідних розробок для підготовки підростаючого покоління до самостійної трудової діяльності в нових умовах, зокрема в сучасному сільськогосподарському виробництві.

Практика свідчить, що випускники сільських шкіл вже зараз почали відчувати характерні особливості ринкової економіки (конкуренція, кон'юнктура ринку праці, необхідність ризику та прийняття самостійних рішень, відповідальність за них і т.д.). Отже, сільська школа повинна поряд із загальноосвітньою підготовкою забезпечити моральну, психологічну та практичну готовність до підприємницької діяльності, зокрема фермерської.

Перші кроки на шляху розвитку фермерства в Україні показали, що без наукової обґрунтованої програми, ґрунтовного вивчення власного і міжнародного досвіду, цілеспрямованої виховної роботи серед селян досягнення реальних успіхів у цій справі не лише є сумнівним – ці недоліки швидше дискредитують роботу, що проводиться в окремих регіонах.

Що ж заважає утвердженню фермерства як однієї із потенційно важливих форм ведення